

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 13 april 1889, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om tillägg till § 25 riksdagsordningen.

I ändamål att afhjelpa en del olägenheter, som skulle hafva visat sig vid tillämpningen af den nya riksdagsordningens föreskrifter angående riksdagsmannaval, väckte herr *von Ehrenheim* vid sistlidne riksdag en motion, hvilken hufvudsakligen gick ut derpå, att i vissa fall, då origtighet vid val egt rum, nytt val skulle anställas.

Till stöd för sitt förslag anförde motionären, bland annat följande:

Riksdagsordningens syfte — likasom syftet i alla vallagar, som icke innehölle särskilda bestämmelser om s. k. minoritetsval — vore, att majoriteten inom valkorporationen, representerad af dem, som infunne sig vid valet, skulle bestämman om valets utgång. Genom fel, begångna dels af de väljande, dels af dem, som i följd af offentligt uppdrag haft att med valet taga befattning, hade det emellertid i flera fall inträffat, att minoriteten, och icke majoriteten, blifvit bestämmande. I förra fallet vore visserligen de väljande sjelfve orsaken till utgången af valet, men felet kunde ofta vara ganska ursäktligt, då en stor del af de väljande icke personligen vore i tillfälle att undersöka alla de omständigheter, på hvilka valbarhet berodde. Det kunde under alla förhållanden icke ligga i det allmännas intresse, att sådana fel, om de förekomme i större utsträckning, finge utöfva inflytande på representationens sammansättning. Ännu mindre rimligt syntes det vara, att personer, som i sjelfva riksdagsordningen förordnats att ombesörja valen, genom fel och försummelser skulle kunna beröfva hela kommuner deras inflytande på valen, samt att, äfven om utgången af valen derigenom

förändrats eller kunnat förändras, någon rättelse likväl icke kunde vinnas. Den med hufvudgrunderna för det representativa systemet mest öfverensstämmande utvägen att motverka dessa olägenheter syntes motionären vara att föreskrifva nytt val och således återföra frågan till valkorporationen, hvars uppfattning det onekligen vore riksdagsordningens mening att göra gällande, dock att, om felet blifvit begånget af de väljande sjelfve, en sådan återförvisning icke borde ifrågakomma, med mindre majoriteten af de i valet deltagande derigenom beröfvats inflytande på valets utgång. Det vore olämpligt, att myndigheterna, i anledning af anförda besvär öfver val, tillsatte riksdagsman. Till betryggande af valkorporationernas rätt och på det att representationen måtte blifva ett uttryck af de väljandes mening, borde myndigheterna, vid klagan öfver val, icke ega rätt att vidtaga annan åtgärd än att fastställa valet eller förordna nytt val. Att, såsom hittills skett, återställa rättstillståndet, sådant det vid valförrättningen bort uppehållas, kunde icke vara myndigheternas uppgift, när det gälde ett folks representation; saknaden af majoritetens förtroende ersattes icke genom en formelt riktig tillämpning af lagbud, gifna för att förekomma obehöriga val.

I öfverensstämmelse med dessa åsigter föreslog motionären följande tillägg till § 25 riksdagsordningen:

»Hafva vid elektors- eller riksdagsmannaval de afgifna rösterna eller valsedlarne förklarats ogiltiga till mera än halfva antalet, skall nytt val anställas, efter kungörelse, som i § 18 sägs, om valet afsett att omedelbart välja riksdagsman i Andra Kammaren, men eljest innan valsammanträdet upplöses.

Har vid sådant val någon, som på grund af tjänst eller annat allmänt uppdrag haft att med valet taga befattning, begått fel, som på valets utgång haft eller kunnat hafva inflytande, skall valet, om det öfverklagas, ogillas och nytt val ega rum.

Ogillas eljest riksdagsmannaval i anledning af deröfver anförda besvär, skall den pröfvande myndigheten förordna om anställande af nytt val, men icke må annan än den vid valförrättningen utsedde af myndigheten förklaras för riksdagsman.»

Berörda motion, som hänvisades till konstitutionsutskottet, afstyrktes af utskottet i dess utlåtande n:o 8 och vann icke heller Riksdagens bifall. Dock gaf Första Kammaren på det sätt uttryck åt sitt gillande af motionens syfte, att kammaren beslöt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbete och, om möjligt, till nästa Riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i riksdagsordningen, att de af motionären påvisade oegent-

ligheter blefve afhjelpa, hufvudsakligen i den rigtning, motionären föreslagit.

Med åberopande af innehållet af sin förut återgifna motivering, har herr von Ehrenheim vid innevarande riksdag i en inom Första Kammaren väckt, till utskottet öfverlemnad motion, n:o 18, ånyo förelagt Riksdagen ofvan intagna förslag om tillägg till § 25 riksdagsordningen. Utskottet finner emellertid icke heller nu någon anledning att understödja motionärens förslag, då de skäl för afstyrkande af det samma, som af utskottet vid förra riksdagen anfördes och här nedan komma att i hufvudsak återgifvas, fortfarande synas utskottet ega giltighet.

I anledning af en vid 1887 års till den 2 maj inkallade lagtima riksdag väckt motion om tillägg till § 17 eller 25 riksdagsordningen, af innehåll att, om vid elektors- eller riksdagsmannaval minst halfva antalet af de afgifna rösterna kasserats, nytt val skulle anställas — således samma tanke, som ligger till grund för första momentet af herr von Ehrenheims förslag — yttrade utskottet i sitt utlåtande n:o 4, att, ehuru utskottet erkände det oegentliga deruti, att i följd af valsedlars ogillande en annan förklarades vald till riksdagsman än den, hvilken valmännens flertal velat hugna med sådant förtroende, utskottet likväl ansåge sig böra framhålla, att motionärens syfte, att riksdagsmannavalen måtte blifva ett sant uttryck af majoritetens bland valmännen åsigter, ej vunnes genom det af honom framställda förslaget. Det vore nemligen icke säkert, att de ogillade valedlarne afgifvits på samma person, eller att valet utan sådant ogillande af röstsedlar inneburit ett uttryck af majoritetens åsigter.

Detta yttrande eger, enligt utskottets förmenande, i hufvudsaklig mån giltighet jemväl med afseende på berörda mom. af föreliggande motion. Bifall till deri föreslagna stadganden skulle nemligen hafva till följd, att, om ett riksdagsmannaval utfallit t. ex. så, att A erhållit 150 röster samt B och C hvardera 100 röster, och någon anmärkning mot rösternas giltighet icke förekommit, valet varder bestående och A utsedd till riksdagsman, men att, i händelse de på B och C afgifna röster, i följd deraf att desse icke äro valbare, eller af annan orsak, förklarades ogiltiga, nytt val skall ega rum. Enligt utskottets uppfattning förefinnes icke något skäl till olika förfaringssätt i dessa två fall. Har åter majoriteten af valmännen gifvit sina röster åt *en* person, som icke varit valbar, synes denna omständighet icke ovilkorligen böra medföra rätt för dem att vid ett nytt val uttrycka sin åsigt om, hvilken person i den först valdes ställe bör till riksdagsmannakallet komma i fråga. En viss grad af vaksamhet måste nemligen alltid iakttagas af

den, som vill tillgodonjuta en rätt, och vid en så vigtig handling som riksdagsmannaval synes denna pligt icke kunna efterlätas. Finnes något liffigare intresse för valet bland de röstande, torde det i allmänhet icke erbjuda synnerligen stora svårigheter att förvissa sig om, huruvida den, åt hvilken de vilja gifva sina röster, är valbar. Går alltså valmannen till sitt värf, utan att hafva förskaffat sig visshet härutinnan, eller äfventyrar han sin röst, oaktadt han har anledning att känna sig tveksam, torde det icke vara oberättigadt, att de, som förfarit med större omtänksamhet, äfven blifva bestämmande vid valet. Majoritetens inflytande på riksdagsmannavalen, såvida detsamma är beroende af valmännens kännedom om deras valbarhet, som komma under omröstning, kan därför, utan lagstiftningens hjälp, i de flesta fall betryggas derigenom, att valmännen med mera sjelfständighet och intresse förbereda sig på denna förrättning. I den mån vårt folk utvecklar sig i politiskt afseende, skola äfven de nämnda egenskaperna allt mer verka derhän, att vid riksdagsmannavalen majoritetens mening blifver gällande.

Detta syftemål, om det genom lagbestämmelser skall vinnas, synes öfver hufvud icke kunna uppnås, såvida icke till de af motionären föreslagna stadganden jemväl meddelas föreskrift om absolut majoritet. Denna grundsats tillämpas visserligen nu vid landstingsmannavalen, på det sätt, att, om ingen vid första omröstningen erhållit mer än hälften af de afgifna rösterna, ny omröstning skall anställas emellan dem, som erhållit de flesta rösterna, till dubbla antalet af dem, som skola väljas, dervid den är vald, som vid den senare omröstningen fått de flesta rösterna, således icke ovilkorligen mer än hälften; men för öfrigt är principen om absolut majoritet i det hela främmande för vårt valsätt. Ehuru utskottet, såsom redan blifvit antydt, delar motionärens åsigt om önskvärdheten af, att riksdagsmannavalen måtte blifva ett uttryck af uppfattningen hos valmännens flertal, anser utskottet sig likväl icke böra tillstyrka en lagbestämmelse om absolut majoritet vid ifrågavarande val. Ty, såsom utskottet framhöll i sitt vid 1885 års riksdag afgifna betänkande n:o 9, i anledning af en då väckt motion, som afsåg tillämpning vid riksdagsmannaval af det vid landstingsmannaval föreskrifna valsätt, hvarken kan eller bör det åsyftade önskningsmålet vinnas, så att säga, på konstladt sätt — genom att tvinga valmännen att rösta på andre, än de sjelfve vilja. Dessutom skulle en dylik föreskrift tvifvelsutan ofta föranleda omval och dermed förenade olägenheter.

Vidare får utskottet erinra, att, då motionärens förslag i första mom. innehåller, att, derest vid elektors- eller riksdagsmannaval de afgifna rösterna eller valsedlarna förklarats ogiltiga till mera än halfva

antalet, nytt val skall anställas, samt dermed jämföres stadgandet i sista mom., att, i händelse riksdagsmannaval i anledning af anförda besvär ogillas, den pröfvande myndigheten är skyldig förordna om anställande af nytt val och icke eger befogenhet att förklara annan för riksdagsman än den vid valförrättningen utsedde, så följer häraf, att, äfven om i nu nämnda fall afgifna röster utan laga skäl förklarats ogiltiga och röstkasseringen således varit obehörig, rättelse i en sådan oriktig åtgärd icke kan vinnas annorledes än genom anställandet af nytt val, hvilket måhända gifver ett helt annat resultat än det först hållna valet. Likaså skulle enligt motionärens förslag nytt val blifva behöfligt, om valförrättaren, i följd af oriktig sammanräkning af rösterna, förklarat annan person vald än den, som rätteligen erhållit de flesta rösterna. Utskottet håller dock före, att under dylika förhållanden den högre myndigheten bör ega befogenhet att undanrödja verkan af det oriktiga beslutet och förklara den vald till riksdagsman, som erhållit de flesta rösterna. Ett nytt val i förenämnda fall vore, synes det utskottet, en orättvisa ej mindre emot de valberättigade, som deltagit i det första valet, än äfven mot den, som blifvit till riksdagsman utsedd. Enligt motionärens förslag skulle nytt val anställas till och med om vid ett riksdagsmannaval, der en så stor splittring egt rum, att ingen erhållit mer än en fjerdedel eller en femtedel af de afgifna rösterna, det skulle visa sig, att den, som erhållit pluralitet med några få röstes öfvervigt, icke varit valbar. Att, såsom hittills, högre dömande myndighet i dylikt fall förklarat den vald, som erhållit de flesta lagliga rösterna, har varit en vida lämpligare utväg, och det kan ej ens i allmänhet påstås, att den nu föreskrifna behandlingen af riksdagsmannaval i och för sig varit egnad att framkalla någon föreställning om obehörigt intrång från domaremagtens sida, då ju domstolen icke med fog kan sägas härigenom tillsätta riksdagsman, utan blott afgör hvilken bland de af valmännen utsedde erhållit det högsta lagliga röstantalet. Den uppmärksamhet, ett allmänt känt fall med skäl framkallat, har därför, efter utskottets mening, mindre haft sin grund i sjelfva rättsfallet, som ofta upprepats, än i det ifrågavarande valets omfattning och betydelse för representationens sammansättning.

Beträffande härefter andra mom. af motionärens förslag, att, om någon, som på grund af tjänst eller annat allmänt uppdrag haft att med valet taga befattning, begått fel, som på valet haft eller kunnat hafva inflytande, valet, i händelse det öfverklagas, skall ogillas och nytt val ega rum, så må anmärkas, att dylika fel ej sällan kunna vara af den beskaffenhet, att de kunna lämpligen afhjelpas på annat sätt än genom nytt val. Så är förhållandet särskildt i det fall, att, då val-

krets utgöres af flera kommuner, uti någon eller några af dessa obehöriga personer fått deltaga i valet, och utrönas kan, på hvilken de flesta lagligen afgifna rösterna fallit. T. ex. vid ett val har A erhållit 210 och B 200 röster. Af A:s 210 röster finnas emellertid 20 vara afgifna af obehöriga personer. Då kan ju rättelse i detta val ske derigenom, att dessa 20 röster afräknas, i hvilken händelse A har 190 och B 200 röster. Enligt motionärens förslag skulle i detta fall nytt val anställas, men sådant synes utskottet icke vara lämpligt. Är åter det fall för handen, att obehöriga personer fått deltaga i valet, och icke utrönas kan, på hvilken de flesta lagligen afgifna rösterna fallit, så har nu gällande riksdagsordning blifvit af den högsta dömande myndigheten så tillämpad, att nytt val skall ega rum. För detta fall erfordras således icke någon ny föreskrift i den af motionären antydda rigtning.

För öfrigt vill utskottet såsom en ofullständighet hos förslaget i denna del påpeka, att det icke omfattar det fall, att någon, hvilken innehar tjänst eller annat allmänt uppdrag, men icke haft att taga befattning med sjelfva valet, begått fel, som haft inflytande på detsamma.

Utskottet kan emellertid icke förneka, att nu omhandlade mom. af motionärens förslag är i många afseenden beaktansvärdt, enär det understundom inträffat, att fel och försummelser hos dem, som på grund af kommunalt uppdrag haft befattning med riksdagsmannaval, inverkat på valets utgång, så att majoriteten icke blifvit bestämmande. Svårigheten att finna det nödiga botemedlet i tillräckligt verksamma lagbestämmelser är dock mycket stor, isynnerhet som här närmast blifver fråga om kommunalstämmans ordförande, som ej har någon tjänst, utan ett förtroendeuppdrag.

Det af motionären föreslagna medlet att ställa till rätta, hvad som felats eller försumrats, är i detta, likasom i de öfriga fallen, nya val. I åtskilliga fall torde detta ock vara det lämpligaste, men, i allmänhet taget, böra nya val icke utan nödfall anlitas i följd af de med dem förenade olägenheter. Utskottet har redan påpekat, hurusom derigenom under vissa förhållanden orättvisor kunna uppstå. Dessutom medföra nya val tidsutdrägt och oro i sinnena, och detta i desto högre grad, ju flera omval måste företagas; ty någon säkerhet för, att det skall stanna vid ett omval, finnes naturligtvis icke. Afse omvalen de af landsting utsedde representanterna i Första Kammaren, förorsakas af desamma jemväl kostnader för urtima landstings sammanträde. Slutligen och enär under tiden emellan båda valen förändring kan ske i en persons valbarhet, kan mot den föreslagna åtgärden med nya val den anmärkning framställas, att den lemnar fältet öppet såväl för

öfvergrepp från deras sida, som hafva att med valet taga befattning, som för otillbörliga anordningar af valmännen sjelfve. Så t. ex. kan en valförrättare olagligt kassera röstsedlar i afsigt att bereda en person, som vid det första valet icke var valbar, tillfälle att förskaffa sig behörighet i sådant afseende, för att vid det senare valet kunna väljas; och i samma syfte kunna valmännen vid det första valet rösta på en obehörig person och sedan i besvärsväg få dennes val upphäfdt, hvar efter de vid det senare valet gifva sina röster åt en annan person, som under tiden blifvit valbar.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att herr von Ehrenheims motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 12 april 1889.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservation

af herr *Alin*, som ansett, »att utskottet bort med anledning af motionen föreslå ett tillägg till § 25 riksdagsordningen, hufvudsakligen af det innehåll att, om vid riksdagsmannaval afgifna valsedlar till större antal än hälften äro ogilda och detta förhållande finnes inverka på valets utgång, skall nytt val anställas.»
